

A RÉGI NEMZETSÉGEK
ÉS A
SZENT KIRÁLY JOBBÁGYAI

TÖRTÉNELMI TANULMÁNY

ÍRTA
RUDNAY BÉLA

BUDAPEST
A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT BIZOMÁNYA
1923.

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ K. T.
Budapest, VIII. kor., Szentkirályi-utca 28. s/ám.

I.

ANEMZETSÉGEK (genus) kérdésével foglalkozó régibb történetíróink nagy reményeket fűztek a nemzetségek múltjának a hagyományos közfelfogással egyező irányban való felderítéséhez, de mint rendszerint történni szokott, ahogy íróink a felmerülő kérdéseknek kútfőkön alapuló részletes feldolgozásához fogtak, bebizonyodott, hogy az épületnek a szilárd-ságot nem a képzelt, hanem más, biztosabb alapok adták meg.

Legnagyobb tévedés volt annak a feltételezése, hogy a nemzetségek valamiféle zárt kasztot képeztek, melyek egyedül voltak jogosítva a de genere jelzést használni és hogy azok ősi nevekkel bírtak, melyekhez az Etelközből való kiindulás idejétől a nemzetségek neveinek letűnéséig következetesen ragaszkodtak. Téves volt továbbá annak a feltételezése, hogy a kútfőink által a honfoglaláskor említett 108 nemzetségnél a szent István utáni korban sem lehetett több.

Ahogy ezeket a tévedéseket a történelmi kutatások megdöntötték, ismét ellenkező irányú túlzásokat látunk; így a genusok kérdésének legelsőrendű kutatója, dr. Karácsonyi János kitűnő munkájának¹ előszavában kijelenti: «nem alkotnak tehát az itt tárgyalandó nemzetségek külön osztályt, külön jogokkal; semmi közülük továbbá a krónikásoktól emlegetett 108 generációhoz vagy tribushoz és mégis (melyik történettudósunk vonná kétségbe?!) teljesen megérdemlik figyelmünket». Szerinte az összekötő kapocs a nemzetségi tagok között: a vérségi kötelék; az elsőbbségi jog a nemzetségi földek eladásakor; magvaszakadás esetén a legközelebbi ág öröklése; a monostor és egyideig az osztatlan birtok.

Vannak íróink, kik különböző szempontokból még messzebbmenőleg vonják kétségbe a genusok jelentőségét.

¹ A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig.

Arra választ egyik részről sem kapunk, hogy – miként ők vélik – szent István idejében és utána milyen alapon, milyen okokból keletkeztek a nemzetségek? Mi címen bírtak jelentékeny hatalommal és befolyással? Hogyan jutottak a különleges jogviszonyok mellett birt kiterjedt birtokaikhoz?

Pedig a Karácsonyi által összekötő kapocsként felhozott birtokjogi viszonyok magukban véve is a nemzeti létben mély gyökereket eresztett nagyjelentőségű tényezőknek mutatják a nemzetségeket be.

De ha valóság az, hogy a szent István utáni nemzetségeknek nincs közülük a krónikások által emlegetett 108 nemzetséghez, kérdem, mi történt akkor ezekkel a régi nemzetségekkel? Mi történt azzal a jelentékeny fegyveres erővel, melyből alakultak?

Az olyan jogok és az olyan hatalom, minőt a szent István-kori és utáni időkben a genusok még a királyokkal szemben is gyakorolni tudtak, nem támadhattak máról-holnapra, hanem azoknak a nemzeti léttel szorosán összefonódottnak kellett lenniök.

Azok a románkori monostorok, melyeket már a királyság első két századában a genusok építettek, mutatják vagyonukat, de hatalmukat is. Ilyen építkezéseket csak vagyont és hatalmat élvezők végezhetek.

Olyan könnyen, mint egyesek teszik, nem lehet a nemzetségeket letárgyalni, sőt el kell ismernünk, hogy azoknak régi századokbeli története lényeges kiegészítő részét képezi nemzetünk történeti múltjának.

A röviden érintett különböző felfogásokkal szemben kívánok néhány észrevételt tenni.

II.

Az ősi honfoglaláskori törzsek és nemzetségek az őshazában szintén nem bírtak állandó nevekkal, de azokra régi otthonukban szükségük sem volt, mert ősünk hosszú időközön keresztül nem tudtak állandóan letelepedni, hanem a különböző viszonyok és népek nyomása alatt ide-oda-hányódtak; így az állandó nemzetségi, mondhatnók családi, nevek közöttük ki nem fejlődhettek, hanem a fiú nevéhez hozzátették, hogy ki volt az apja, úgy ahogy még a mai

hazában való letelepülés után a királyság kori okiratokban évszázadokon át a *genus*, sőt a családi név mellett is dívott ez; sőt néha, ha szükségesnek látszott, több ős nevét is kiírták. Midőn pedig még az őshazában a viszonyok kényszere alatt, önvédelemre kellett csoportosulniuk, egyes katonai erényeik által kimagasló férfiak maguk köré, leginkább persze a rokonságból, de bizonyára azon kívülállókból is, harcosokat gyűjtöttek és a harcosok ezen csoportjának azok a kimagasló férfiak, szűkebb családi körökkel voltak a vezetői; több ilyen *tribus*, vagy *genus*, szék vagy nemzetség mint taktikai egység¹ egyesülve, képezett egy-egy törzset, melyek épen úgy, mint a nemzetségek, nem voltak egyenlő erősek.

A *genus* és a törzs neve a vezetők neve szerint változott; így tudjuk, hogy a vérszerződés még Álmos véréről és utódairól beszél, de utána csak Árpád véréről és utódairól van szó; hasonlóan volt ez a nemzetségek nevével is, ha a vezető meghalt, az utód adta a nevet; kútfőink mindig csak a törzsek vezéreit emlegetik és sohasem adnak a törzseknek valami más, régibb nevét. Miután pedig a kútfők. Árpád idejéből a *genusok* vezetőinek neveit nem tartották szükségesnek felsorolni, így azok nevei viselőikkel együtt sírba szálltak és velük a nemzetségek akkori nevei is.

Semmi ok sem forog fenn arra nézve, hogy a honfoglalás utáni nemzetségeket lényegben másféle alakulatoknak tekintsük, mint minők a honfoglalás előttek voltak, hiszen még hosszú ideig épen olyan hadiegység maradtak, mint előbb; neveik tehát azután és a vezetők szerint változtak és lényeges különbség csakis a végleges megtelepülés és a birtokok lekötése, tehát leginkább szent István idejében kezd kialakulni, midőn már a nemzetségi birtokokhoz való igényük, valamint egyéb jogaik igazolása végett fontossággal bírt a közös őstől való leszármazás jelzése, ezért kezdték a közös ősnek vagy valamelyik kimagasló utódjának nevét, mint nemzetségi nevet állandóbban használni. Nem egyszer előfordult azonban, hogy ezen nevet egy kimagasló későbbi utód nevével cserélték fel.

¹ Lásd Pauler Gyula a Magyar Nemzet Története szent Istvánig. 18. lap.

Példaként Karácsonyi idézett munkájának adatait ki-egészítve a következő idevágó eseteket sorolom fel.

Baán-nemzetség neve előbb Kalán volt.

Baksa-nemzetség Simonnak is lesz nevezve.

Balog-nemzetség őse a XI. században jött be Németországból, de a Balog nevet csak jóval későbbben vette fel; a nemzetség előző nevét nem ismerjük.

Balogh Semjén-nemzetség genus Ubulnak is van írva.

Baracska-nemzetség ősi kun származású, de nevét az 1163. körül élt Broccha kir. udvarbírótól nyeri.

A Lipovnok-nemzetség Berencs és Koros neveket is használja.

Divék-nemzetség egyik ága egyszer Rátótnak mondatik, a nemzetség egyik ily nevű tagjáról.

Gutkeled-nemzetség egyik ágát Drudnak írják.

Győr-nemzetség Pótnak is mondva az ilynevű nádorról.

Ekei-nemzetség a Katapán- vagy Koppány-nemzetséggel

egy

Monoszló-nemzetség Tamás bán nemzetségeként is szerepel.

Ost-nemzetség egy a Csorna-nemzetséggel.

Szil-nemzetség előzőleg Kalotha-nemzetségnek is mondva.

Tibold- és Babocsa-nemzetség egyugyanaz.

Ug-nemzetség neve előbb Bél volt.

Vérbulcs-nemzetség előbb Ládnak nevezve.

A törzsek vezérei a királyság korában többé említve nincsenek, a nemzetségek azonban gyakran említettnek, habár tény az, hogy úgy a királyok és a királyi főhatóságok, mint pedig a hiteles helyek által kiadott okiratok túlnyomó többségében a szereplők nemzetségi nevei feltüntetve nincsenek, pedig rendszerint biztosan tudjuk róluk, hogy melyik ismert nemzetségnek voltak tagjai. Az 1902. évi Turulban közölt összeállítás szerint a Borsa-nemzetség tagjaira vonatkozó 37 drb. Arpádkori okiratban csak 2, az Ákos-nemzetségre vonatkozó 80 drb. okiratban csak 15, a Győr-nemzetségre vonatkozó 98 okiratban csak 14 esetben stb. van a nemzetség feltüntetve. Ebből következik, hogy lehet több nemzetség, melynek neve ránk nézve örökre elveszett, mert hiszen vannak okirataink, melyek a nemzetségek által gyakorolt birtok-

jogokkal kapcsolatosan lettek kiállítva, de a szereplőket az ismert nemzetségek családfáin elhelyezni nem tudjuk.

Ha azonban nem is oly állandóan használták a nemzeti nevet, mint később a családi nevet, azért mégis Szent István után a közügyek, a birtokokkal kapcsolatos jogok, továbbá a kölcsönös védelem és más társadalmi rétegektől különböző katonai szolgálat szempontjából súlya volt a nemzetségből való származásnak. A genus, magyarul nemzetség név adta a nemes elnevezést, mi annyit jelent, hogy nemzetségből, nemből származó. Ez az elnevezés mutatja, hogy a nemesi jog teljessége eredetileg kizárólag a nemzetségek tagjait illette.

Azok a honfoglaláskori nemzetségek nem veszhettek teljesen ki, máról-holnapra el nem tűnhettek; biztosra vehetjük, hogy egyesek kihaltak, a sok háborúskodásból, kalandozásból folyólag rájuk szakadt szerencsétlenségek következtében kipusztultak, de többségük még megélte a békéesebb időket, a végleges letelepülés idejét, ahogy a tatárjárás, török uralom és ezer más csapás dacára egyes belőlük származó családoknak megélni adatott a mai borzalmas időket is, midőn ősi földünk és vele a nemzet teste szét lett marcangolva.

Az elmondottak tehát nem indokolják Karácsonyi már említett felfogását, mely szerint a szent István utáni nemzetségeknek semmi közük a honfoglaló nemzetségekhez;¹ kétségtelen, hogy ezek jelentékeny része a későbbieknek ősei voltak, így egymással összefüggnek és csak a neveik változtak.

Hogy pedig az ősi 108 nemzetség helyett a királyok korában már 180-nál több genust találunk, ez onnan van, mert azok nem zárt kaszt lévén, az Árpád-királyok idejében részben a bevándorolt előkelő idegenek, részben bizonyára a szent király jobbágyai és a várjobbágyok köréből is, folytonosan szaporodtak és pedig a várbirtokokból ezeknek ugyanazon jogviszonyok és katonai kötelezettség mellett juttatott tekintélyes birtokadományok útján, mint amelyek mellett a vérszerződés alapján birt elsődoglalású javakat a régi nemzetségek utódai birtokolták.

A vérszerződést nemcsak krónikáink alapján kell hitelesnek elfogadnunk, hanem azért is, mert rendelkezései a nemzeti

¹ L. Pauler Gyula id. műve 95. lap és 133. jegyzet.

felfogásban gyökeredznek és a rendelkezések hitelességét a későbbi fejlemények megerősítik, úgy hogy a pontozatokat lényegükben ősieknak kell elismernünk.¹

A vérszerződést a nemzetségekből alakult törzsek kötötték és ők ültették a fejedelmi székre Almos vérét, Árpádot és utódait. Az, hogy a nemzet mindenkor elismerte Árpád utódainak jogát a trónhoz, szintén a vérszerződés hitelét emeli.

III.

A fejedelmek és az első királyok idejében élt nemzet-ségek jogviszonyainak vizsgálatánál nagy nehézséget okoz az okirati kútfők gyér volta, lehet mondani hiánya; ámde a vérszerződés és a krónikák által nyújtott támpontokat kiegészíthetjük a későbbi törvényekből, oklevelekből és szokásokból merített tudásunkkal, ami azért indokolt, mert nemzetünk ősi intézményeinek évszázadokon keresztül történt fejlődése és módosulása lassú folyamatú volt; a hirtelenül jövő nagy átalakulások nem feleltek meg a nemzet felfogásának és szellemének, azokat nem tudta elviselni; innen van az, hogy nemzeti sajátosságait a magyar mindenkor fenn-tartotta és annyi évszázadokon keresztül jó- és balszerencsében sem adta föl a maga önálló nemzeti életéhez és fejlődéséhez való igényeit.

A nemzetségek is a honfoglalás, majd a királyság behozatala után lényegesen változott viszonyok között és annak dacára, hogy a szomszéd államokban a hűbéres irányú fejlődés már fénykorát élte, egészen a XIV. század közepéig nemcsak névleg léteztek, hanem nagyjából ugyanazon jogokat és köteleességeket is gyakorolták, melyeket előzőleg, hatalmukat és befolyásukat pedig, soraikba folyton új elemeket fogadva, fenntartották.

Tény, hogy Szent István idejében az ősi nemzeti iránytól bizonyos eltávolodás észlelhető; már magában véve a kereszténység behozatala az idegenből származó papsággal, nem szolgált a nemzeti irány javára; ámde kétségtelen, hogy Szent

¹ V. ö. Pauler Gyula a Magyar Nemzet Története Szent Istvánig, 1900. 25. 1. és 145. lap, 54. jegyzet.

István sietett magyar papságot nevelni és így kiható kár ebből nem származott és az egyház igen hamar a nemzeti érdekeket támogatta; ennél sokkal súlyosabb hátrányokkal járhatott volna Szent Istvánnak a trónöröklés iránt tett intézkedése, midőn a vérszerződés ellenére mellőzte Árpád véreit és idegenből hozott utódot. Szent István halála után a trónra került Urseoli Péter idegen uralmával gyűlöltté tette személyét és úgy ő, mint a rövid időre trónra jutott Aba Sámuel csakhamar el lettek távolítva és ismét a genusok tagjai voltak azok, kik a vérszerződésnek megfelelően az idegenből hívták a trónra vissza az Árpád utódokat.

Az nem lehetséges, hogy Szent István uralmát a frank-szláv fegyvereseire¹ építette, ez legfeljebb a Péter király által igénybe vett német segítségre vonatkoztatható.

A nemzeti irányzattal szemben jelentkező említett kedvezőtlen eseményeket erősen ellensúlyozta Szent István királynak azon intézkedése, hogy a honfoglaláskor bejött, az egyes nemzetségek családjához nem tartozó fegyveres vitézeket, kiknek letelepítését már Géza megkezdte, ő nagy arányokban juttatta földhöz és otthonhoz; ezen cselekménye évszázadokra kiható kedvező befolyással volt a magyarság további sorsára és fejlődésére nézve.

A Szent István-kori események a genusokra sem voltak hátrányos befolyással; befolyásuk megmaradt, mint ahogy a sokszor igen nagy kiterjedésű birtokaik is kezükön maradtak, pedig abban az időben csak úgy, mint ma az volt az igazság, hogy akié a föld, azé a hatalom is.

Nem lehetetlen, hogy a kereszténység és még inkább a királyság behozatala következtében beállott addig ismeretlen új viszonyok a magyarságot elkábították és talán ennek hatása alatt néhány esztendőkön keresztül a nemzetségek nem tudták magukat azokba beleélni, beletalálni, de csakhamar újból teljes érvényesüléshez jutottak. Ha úgy történt volna, mint ahogy Szent István korát egyes történétíróink feltüntetik, akkor nemzetünk oda jut, ahova a bolgárok, elvesztettük volna nyelvünket; úgysis csodaszerű, hogy fennmaradtunk, ne fokoz-

¹ Dr. Erdély László: Árpád-kor, 1922. és ezzel szemben Pauler Gyula: A Magyar Nemzet Története Szent Istvánig, 1900. 112. lap.

zuk feleslegesen a csodát még azzal, hogy a szent király korát nemzetünkre nézve sötéten fessük, amire szükség és ok nincs.¹

A nemzetségek erejét fokozta az, amit már említettem, hogy folyton új elemek jutottak be körükbe; ilyenek a Balog, Hahót, Héder, Hermán, Hont Pázmány, Ják, Rátót, Tibold stb. jövevények; hogy melyek voltak az újonnan kialakult magyar nemzetségek, azt megállapítani nem tudjuk, de voltak ilyenek.

Az új elemekkel való állandó, de fokozatos felújítás szintén egyik jellegzetes tünete a mi ezeréves multunk történetének; nemzeti sajátosságainkhoz és hagyományos intézményeinkhez való ragaszkodásunkkal együtt ez adta meg azt a szívósságot és rugékonyságot, mely a nemzetet annyira ellenállóvá és életképessé tette.

A genusok a fejedelem, későbbben a király választásának jogán kívül állandóan a nemzet vezető elemeit szolgáltatták; a fejedelmek idejében vitézeikkel együtt osztozkodtak a hadizsákmányon; a honfoglalás után a földbirtokokból is kaptak részt, mely birtokokat későbbben első foglalási jogon szeretteknek mondották. A nemzetségeknek jutott területek az első egy-két századon keresztül az egyes nemzetségek tagjainak közös tulajdonát képezték és eleinte közösen használták azokat; de az ágak közötti osztály jóval korábban vette kezdetét, semmint írónk azt idáig feltételezték; a XII–XIV. századokban az osztozkodások részben félreeső birtokokon, részben pedig alágak között történtek. De ismételt osztály sem volt ritka.

IV.

Hogy a nemzet nevében a királyválasztási jogot a nemzetségek tagjai gyakorolták, ezt bizonyítja az az oklevél, melyet az első Anjou királynak, Róbert Károlynak választásáról a Rákoson, Szent Péter templománál 1307-ben összegyűlt nemzetgyűlésből keltezten, a többi jelenlévő bárók nevében is a Csák nemből eredő Ugrin mester, Pós fia; Rátót nembeli Domonkos mester, István fia; Aba nembeli Amadé praelatus; Borsa nembeli Kopasz praelatus; Ákos nembeli István praelatus, Erne bán fia; Rátót nembeli Roland, László bán, Kokas mester és Dezső mester; Pok nembeli Miklós vajda, Móricz fia; és

¹ V. ö. Pauler id. műve 112-114. lapok.

az ismeretlen nemzetségbeli Miklós vajda, István praelatus¹ fia adtak ki, kik tanúsítják, hogy a szintén jelenlévő Róbert Károlyt és törvényeseknek bizonyult örökösait Magyarországra királyává megválasztották és annak őt elismerik.

A királyi tanács tagjait a nemzetségek szolgáltatták.

A király választási joghoz az utódok is ragaszkodtak, persze 1351 után nemcsak a nemzetségek tagjai vettek abban részt, hanem az akkor velük egyenlő jogokat nyert összes nemesek is egészen 1687-ig.

A nemzet fegyveres erejét a törzsvezérek vezetése alatt nemcsak a honalapításkor, hanem a fejedelmek idejében a kalandozásoknál is a nemzetségek képezték – sőt a királyság első századaiban az Anjouk uralkodásáig leginkább az ő fegyveres erejükre támaszkodtak a királyok – de ekkor a törzsvezérek már nem szerepelnek. A Géza fejedelem és Szent István idejében keletkező várjobbágyi katonaság inkább a várak védelmére és szolgálatára voltak hivatva.

Az Árpád- és Anjou-királyok korából több adománylevelet ismerünk, melyek szerint a nemzetségek tagjaikatonai erényeikért és szolgálataikért az ősi birtokokhoz újabb birtokokat nyertek.

V. István idejéből pedig a nemzetségek katonai szolgálatáról részletesebb bizonyítékaink vannak, melyekre Karácsi is hivatkozik.²

Az 1265-ből keltezett okiratban a Rátót-nemzetségbeli Porch Istvánt a király dicsérő szavakkal illeti és megadományozza azért, mert a király érdekében az egész Aba-nemzetség örökös haragját magára vonva, azzal szembe mert szállani és annak egyik tagját, Lászlót, Vatta fiát elfogva, ítélezésre a királynak kiszolgáltatta.³

V. István másik kiadványa még világosabban beszél; ez az okirat a király hűséges emberéhez, Simon comeshez van címezve, ki a Thekel (Theköl) nemzetségnek volt a tagja és miután a királyi parancslevél hozzája van intézve, ez azt bizonyítja, hogy nemzetségének abban az időben ő volt olyan vezére, minők a honfoglaláskori nemzetségek vezérei lehettek.

¹ Praelatus szószerint a többieknek eléje helyeztetet jelent. Bartal szótára szerint egyháznagyok; azonban a jelen esetben világi nagyok, kikben kétségtelenül a királyi tanács tagjait kell látnunk.

² Idézett munkájának előszavában. ³ Fejér: Cod. Dipl. IV. 3.290.

A parancslevél Simonnak értésére adja, hogy a király Nagy Istvánt (Stephanum Magnum); kinek nemzetségét épen úgy nem említi, miként Simonét sem, kiküldötte Tubul (Sáros) vár védelmére; meghagyja Simonnak, hogy a levél vétele után egész nemzetségével, fiaival és rokonságával (cum tota generacione tua, filiiis et consanguineis tuis) azonnal csatlakozzon nevezett Istvánhoz és vonuljon Tubul vár védelmére.¹

A Simonnak megadott comes címzés valószínűleg összefüggött a nemzetség kebelében viselt katonai vezetőszerppel.

A nemzetségeknek a király hívására és zászlója alatt való fegyverfogási kötelezettsége 1351-től kezdve a nemzetségeken kívül álló nemesekre is áthárult és ebből fejlődött ki a nemesi felkelés.

Bátran állítható, hogy a nemzetségek birtokaik területén nemcsak a bíraskodási jogot, hanem a királyság első idejében mindenrendű igazgatási, vásártartási, vámszedési jogot is gyakorolták és ezen gyakorlatból ered az, hogy még a XV. században is egyes, különösen újonnan telepített falvaiknak bíraskodási, vásártartási, vámszedési és egyéb kedvezményeket biztosítottak. Tévesnek tartom annak a feltételezését, hogy ezen joggyakorlat csak a XIII. század folyamán fejlődött ki; ha ezen században meg volt ez a joguk, annyival inkább meg volt az a megszállás utáni századokban, midőn a viszonyok kezdetlegesebbek, a fejedelmi és királyi hatalom gyengébb, ellenben az ezen hatalomtól távol lakó nemzetségek helyi hatalmának erősebbnek kellett lennie.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a nemzetségekből származó egyes családok a pallosjogot a későbbi századokban is gyakorolták, pedig semmiféle nyoma nincs annak, hogy a jogot királyi adomány útján nyerték volna;² ami bizonyítja, hogy a nemzetségek ősi jogon gyakorolták a pallosjogot és úgy ezen, mint a többi őket illető jogoknak élvezete a királyi adományozás korát megelőzte. Hogy egyes genusbeli családok ezen ősi jogaikra királyi adomány levelet is szereztek, ez a nova

¹ Fejér: Cod. Dipl. VIII. 1. 548.

² A Divék nemzetségből származó egyes családoknál nincs nyoma a királyi adományozásnak és hogy a pallosjogot mégis gyakorolták, erre nézve adatok felhozva «A Csermenyek És A Parasztság Büntető Bíróságai» című 1909-ben megjelent művem 78. és köv. lapjain.

donációk, a birtokban rejlő királyi jog adományozásának példájára az akkori idők szokásának felelt meg.

A most elmondottakból érthetővé válik, hogy a vármegyék alakulásakor a fontos jogok gyakorlásában lévő nemzetségek a vármegyei szervezeteken kívül maradtak és csakfokonkint hagyva el régi jogaik gyakorlását, végre a nemesség egyenlővé tételéről szóló 1351. évi törvény eredményezte a vármegyei szervezethez való csatlakozásukat és innentől kezdve földesúri jogokká fejlődtek ki anemzetségi családokjogai.

Az 1351. évi törvénynek sokkal nagyobb jelentősége volt, semmint aminő annak ezideig tulajdonítva lett. Nagy Lajos a Csák Máté-féle oligarchákat kívánta azzal visszaszorítani és szaporította, erősítette a nemességet; ámde egyes királyainknak, különösen Mátyás királynak vagyonekobbzásai és ezen elkobzott javoknak egyesek kezében való összehalmozása nem álltak összhangban az oligarchia elleni védekezéssel.

V.

A nemzetségek birtokjogai a nemzetségi jogból és a katonai kötelezettségből folyólag fiágiak; tévednek azok, kik a régi magyar öröklési jogot a nők örökölhetési jogával kötik össze; már maga a hadiszolgálati kötelezettség oly nagyjelentőségű tényező volt, hogy az természetszerűleg kizárta a nőágot. Kíséreljük meg felderíteni azt a nyílt ellentétet, mely szent István király II. törvényének 5-ik és 35-ik fejezetei között van.

Az 5. fejezet így szól:

«Királyi hatalmunknál fogva végeztük, hogy kinek-kinek szabad legyen azt, ami az övé, a maga feleségének, fiainak és leányainak, szintűgy rokonainak, vagy az egyháznak osztania és adnia. És az ő rendelkezését halála után se merje megbontani valaki».

A 35. fejezet szövege ez:

«Hajoltunk a tanács gyakori kérelmére, hogy ki-ki ura legyen az ő tulajdonának, szinte úgy a király adományainak is, míg él; kivéve a püspökséghez vagy ispánsághoz tartozandókat. És az ő halála után fiai hasonló urasággal bírják örökségöket. És senki semmi vétek okáért kárvallást az ő

javaiban ne szenvedjen, hanem ha a király életére tör, vagy országárulást követ el, vagy idegen földre szökik. Akkor a királyra szálljanak javai, őt magát pedig ítéljék meg, de ártatlan fiainak hántásuk ne legyen».

A két fejezet között az ellentét éles, az egyikben úgy életben, mint halál esetére szabadrendelkezési jogot ad a birtok tulajdonosának; a másikban pedig a fiágnak adja meg a teljes öröklési jogot és még a király életére való törés és országárulás eseteiben is biztosítja az ártatlan fiutódok bánthatlanságát.

Ezen két ellentétes rendelkezés értelmezésében útba igazít bennünket Kálmán király I. törvényének 20-ik fejezete, melyet az előző királyok zavaros intézkedései miatt alkot, ebben így intézkedik:

«Valamely birtokot szent István adományozott vala, abban minden maradék örököljön az ő következése szerint. Más királyok adománya apáról-fiúra szálljon és ha fiú nincsen következék a testvér, akinek holta után az ő fiait sem kell kirekeszteni az örökségből. De ha testvér nem találkozik olyan, legyen a birtok a királyé».

Miután Kálmán király ezen törvénye csak szent István adományaira vonatkoztatja a kizárólag nem fiági öröklést, így ez is bizonyítja, hogy szent István az általa letelepített vitézeknek jelentékeny szabadságokat adott, melyek a katonai szolgálaton kívül, jóformán nemesi szabadságoknak voltak tekinthetők és bizonyára ezen szabadságok közé tartozott a szent király II. dekrétumának ötödik fejezetében és Kálmán király 20. fejezetének első részében megadott öröklési jog.

Ellenben a genusokból származó nemesek fiágának öröklési jogát a szent király II. dekrét. 35. fejezete és Kálmán király I. 20. fejezetének második része biztosítja. II. Endre király aranybullájának 4. cikkelye ismét így szól:

«Ha valamely serviens fiúmagzat nélkül hal meg, birtokának negyedrészt leánya kapja; a többivel azt művelje, amit neki tetszik. Ha pedig testamentom nélkül történik halála, valamely közelebb való atyjafiai vannak, azoké legyen és ha teljességgel semmi nemzetsége nem volna, a királyra szálljon birtoka».

Ez tehát megerősíti szent István II. törvényének 5-ik

fejezetét és Kálmán király törvénye 20. fejezetének első részét és így szintén nem vonatkozik a nemzetségekre, hanem a többi nemességre, a serviensekre.

Midőn I. Lajos a nemesek egyenjogúságát törvényileg kimondotta, ezzel a nemzetségek öröklési jogát a többi nemességre is kiterjesztette; az 1351. évi törvény záradékának 11. pontja az aranybulla 4. cikkelyét illetőleg így rendelkezik:

«Kivéve egyedül a kiváltságból kizárt előbb érintett egy cikkelyt, tudniillik ezt: «Hogy az örökösök hátrahagyása nélkül elhaló nemeseknek jogukban és szabadságukban áll az egyházak, avagy tetszésük szerint mások részére, élők közt vagy halál esetére adakozni, hagyományt tenni, birtokaikat eladni vagy elidegeníteni». Sőt ellenkezőleg, épenséggel ne legyen joguk ezt megtenni, hanem birtokaik jog és törvény szerint, tisztán és feltétlenül, minden ellenmondás nélkül, legközelebbi atyafiaikra és nemzetségeikre háromoljanak».

Azon körülmény, hogy az aranybullának 1351-ben idézett szakaszának szövege jóval bővebb, sem mint az aranybullának reánk maradt szövege, azt bizonyítja, hogy a reánk maradt szöveg jelentékenyen rövidítve lett, ami nem válik az értelem előnyére.

A most előadott törvénytárgyalásban támaszkodhatunk az állandó és folytonos gyakorlatra is; a nőág szent István törvénye után sem örökölt a nemzetségi birtokokból az atya végrendelete alapján, hanem abban a néhány esetben, mely előfordult, kizárólag a rokonok, gyakran igen távoliak, beleegyezése alapján adott királyi engedéllyel. A rokonok beleegyezésének kieszközlése a nőági öröklésnél vagy életben való ajándékozásnál, de egyáltalában a nemzetségi birtokok elidegenítésénél évszázadokon keresztül maradt, mint a nemzetségi birtokjog maradványa, gyakorlatban és az régibb keletű gyakorlat volt a királyi engedéllynél.

A birtokközösség megszűnte után továbbra is fenmaradt a nemzetségbeliek ősiségi joga a birtokhoz; nélkülök azt elidegeníteni nem lehetett és az eladott birtokot bármikor bármelyikök a közelebb állók hozzájárulásával visszaválthatta.

Ezek a jogszabályok az ősiség megszűntéig – 1848-ig – állottak fenn.

Az ágak közötti osztály rendszerint úgy történt, hogy

minden ág minden birtokból vett ki részt, hogy ezzel is kitüntessék az ősi birtoklási jog közösségét.

Az ág vagy a legtekintélyesebb, vagy a lakhelyét képező birtokról vette fel a családi nevet, melyet új'lakhely választáskor vagy új birtokszerzéskor kész volt más névvel felcserélni, mire számtalan példa van. Van olyan nemzetség, mely több emberöltőn keresztül 30 családot is bocsátott ki kebeléből, de persze volt több olyan is, mely csak egy családból állt.

A nemzetségi név használatának megszűnése összeesik Nagy Lajos király idézett végzeményével, mert az a nemzetségekből származó és másrészt a nem ilyen eredetű nemesek között fennállott minden különbséget megszüntetett és így teljesen feleslegessé vált a nemzetségi származás emlegetése.

Ez a törvény nem a nemzetségekből származó családok egyenlősítése miatt lett alkotva, mert azok mindenkor egyenlő jogokkal éltek, sohasem merült fel annak a nyoma, hogy azért, mert valamelyik javakban dúsabb volt a másiknál, más joggal élt volna.

A törvénynek meghozatala azonban nem ok nélkül történt és kétségtelen, hogy az a többi, nem a nemzetségekből származó, velük addig egyenlő jogokat nem élvező nemesek, serviensek érdekében lett alkotva; ezek voltak a szent király jobbágyai, továbbá a várjobbágyok legelső, harcos osztálya és a többi várjobbágyok, valamint a vendégek közül nemeséget nyert birtokosok jelentékeny száma, kik ha odáig nem is élvezték mindazokat a szabadságokat, melyek agenusbelieket megillették, mégis tekintélyes, gyakran több faluval, sok száz, sőt néha ezer holdnál is több földdel bíró szabad birtokosok voltak, kiknek hűbéresszerű katonai szolgálatuk, valamint a hűbéres szolgálattal terhelt birtok és öröklési joguk volt leginkább különböző a nemzetségbeliektől és természetesen közjogi állásuk sem volt ugyanaz; hogy pedig ez a nemeség nagyszámú volt, ezt bizonyítja az, hogy egyenlővételükre külön törvény lett alkotva.

A várjobbágyok egy része – bizonyára az első rendből valók – már a serviensek közé való emelésük előtt is királyi és más okiratuk tanúsága szerint, dacára várjobbágyi voltuknak, nemeseknek mondattak; ezeknek mondják őket III. Endre

1298. évi,¹ Róbert Károly 1326. évi² és a nyitrai káptalan két 1300. évi³ és egy 1308. évi⁴ kiadványok, melyek erős támogatói érvelésemnek.

VI.

El kell még mondanom a várjobbágyok eredetére vonatkozó nézetemet, mert egyes történetíróink felfogását, mely szerint a szent István-kori telepítések a frank-szláv őslakosság és más bevándorolt népség érdekében történtek volna, egyáltalán nem tartom elfogadhatónak, mit az is bizonyít, hogy ha a várföldekkkel megadományozottak idegen telepések lettek volna, úgy nem a magyar «jobbágy» nevet kapják, hanem a kútfők őket vagy nemzetségükről nevezik, vagy ha bevándoroltak, úgy jövevényeknek mondják őket, úgy miként ez ilyen esetekben a törvényekben⁵ és okiratokban szokásos.

Úgy találom, hogy a XIV. század elején a legnépesebb Aba nemzetség a gyerekekkel együtt körülbelül 70 egyidőben élt fiúsarjjal birt; Karácsonyi számítása szerint⁶ pedig a Csanád nemzetség 1256-ban 29 felnőtt férfitagot számlált, amit ő ritka soknak nyilvánít; a többi nemzetség kevesebb, sőt némelyik alig néhány taggal bír, amit különben az akkori osztálylevelekből ellenőrizhetünk; ehhez képest inkább sokat, semmint keveset mondunk, ha nemzetségeinket a fegyverfogaásra alkalmas férfitagok számát átlag tízre becsüljük. Ilyen számítás mellett a XIII-XIV. századokban élt körülbelül 190 nemzetség 1900 fegyverbe állítható férfitagot szolgáltatott.

Hasonló számítást téve az Árpáddal bejött 108 nemzetségre nézve, a fegyverfogaásra alkalmas tagok legfeljebb 1080 főt tettek ki.

Az így kihozott számok mindenképen alacsonyak; tíz lovas egységnek kevés, épen úgy kevés 1080 lovas honfoglaló seregnek; ahogy tényleg a krónikák alapján történetíróink 10-15.000-re, sőt vannak, kik 40.000 lovasra becsülik a hon-

¹ Wenzel: Árpádkori Új Okmtár. XII. 619.1.

² Anjoukori Okmtár. II. 246., 249. és IV. 513.

³ Knauz: Monum. eccl. Strig. II. 481. 1.

⁴ Uo. II. 582. 1.

⁵ Például az Aranybulla 19. pontjában.

⁶ Id. m. I. 345.

foglaló harcosokat. Lehetetlen tehát, hogy a honfoglalók csak a szűkebb értelemben vett nemzetségek tagjaiból állottak volna; ha pedig az a szükséges többlet idegen zsoldosokból vagy hadifoglyokból kerül ki, akkor a nemzetségek kisszámú magyar fegyveresei eltörpülnek, eltűnnek és nemzetünk megsemmisül, elvész.

Nem tudok más megoldást találni, mint azt, hogy még az őshazában a 108 vezető nemzetséghez tartozó családtagokon kívül azokhoz a távolabbi rokonság és más szabad magyar vitézek csatlakoztak, kiket a nemzetség vezetője és közeli vérei vezényeltek.

Teljesen megfelel ez a feltevésem a székelységnél még a kései századokban is tapasztalt rendnek; ott is voltak primusok, ló fők és voltak azok vezetése alatt álló közszékelyek, valamennyien szabadvitézek.

A magyar szabadvitézek a nemzetségek tagjaival együtt adták ki azután a 10.000-40.000 lovaszt; ily módon számítva, a 108 nemzetség mindegyikére átlag 93-370 harcos jutott; ezek a számok harci egységet alkothattak.

Ha pedig figyelembe vesszük a nagy veszteségeket, melyeket őseink a folytonos harcok között, különösen a kalandozások idején fegyver és betegségek által szenvedtek; ha továbbá a meghódított terület nagyságára, a sokoldalú védelem szükséges voltára gondolunk; végül, ha nem felejtjük, hogy a szaporodás az akkori viszonyok között felette lassú lehetett, úgy inkább 40.000 harcosra, mint kevesebbre kell becsülnünk a hódítókat és csak ily szám mellett érthető, hogy a magyarság rövid idő alatt nagy területeket népesített az akkori viszonyokhoz képest be.

A szabadharcosok, míg a kalandozások tartottak, nem voltak a végleges letelepedésre ráutalva; bizonyára sátrak alatt, egymáshoz közel tanyáztak, mert csak így érthető, hogy a fegyveres támadásokra mindenkor készen állottak. Mihelyt azonban Géza fejedelem idejében a kalandozásokkal együtt járó sarcolások megszűnnek, a harcosok megélhetése nehezzé vált és ez lehetett az okozója azoknak a nagyszámú vagyoneelleni vétségeknek, melyek szent István és Kálmán királyokat az annyira szigorú büntető törvények kibocsátására indították; szent László azonban azokat már enyhíthette.

Már Géza fejedelem kezdette meg a nemzetségek szabad harcosainak a nemzetségek által szabadon hagyott területeken való letelepítését és szent István azt nagy arányokban folytatta. A letelepítettek között voltak, akik szent István által előnyökben részesültek, jóval nagyobb birtokokat és szabadságokat nyertek, nem lettek a várjobbágyi köteléknek alárendelve, annak szolgálatokat nem voltak kötelesek teljesíteni és így nem is neveztek várjobbágyoknak, hanem hosszú időközön át szent István, majd a szent király jobbágyai, szabadosai név alatt dicsérik őket az okiratok és midőn a vár-birtokok teljes szétadományozása ellen történtek intézkedések, a szent király jobbágyainak eladományozott birtokok mindig ki lettek véve a visszaveendő birtokok sorából, holott az utódkirályok adományai ismételve megrostáltattak és egy-részüik bizonyára vissza lett vonva.

A jobbágy elnevezés eredetileg bizonyára csak a szent István által nagyobb szabadalmakban részesített jobb, tisztesebb, előkelőbb elemekre volt értve, de a gyakorlati életben átragadt az a szintén szent István által telepített és kisebb szabadalmakkal ellátott várjobbágy-elemekre, majd utóbb a földesurak alattvalóira is.

Az okiratok és más kútfők tanúsítják, hogy állandóan különbség lett téve a szent király jobbágyai és a többi várjobbágy között.

Így találunk bejegyzést a váradi regestrumban «filii ioubagionum S. Regis» szemben más várjobbágy-fiókkal.¹

Ugyanott «jobagiones tani exempti, quam liberi S. Regis».²

Ott olvassuk, hogy többen panaszt emeltek falujuk négy lakosa ellen azért, mert ezek a várjobbágyi szolgálatokat nem teljesítik; mire a panaszlottak azt válaszolták, hogy ők igazi, természetes jobbágyok, akik a szent király szabadosainak neveztetnek: «naturales ioubagiones esse, qui scilicet liberi sancti Regis nuncupantur».³

Ez a bejegyzés tanúsítja, hogy szent István igazi jobbágyai nem tartoztak a várak kötelékébe és nem voltak köte-

¹ Dr. Karácsonyi János és Borovszky Samu kiadása. 187. 1.

² U. o. 283. 1.

³ U. o. 193. és 196. lapok.

lesek azok részére szolgálatokat teljesíteni, amit a különböző okiratok is bizonyítanak.

Azok a jobbágy fiúk, kik Turóc és Liptó vármegyékben a XIII. század derekán azoknak harcosokkal való betelepítése végett középirtokokat kaptak adományba, szent István igazi jobbágysai közül valók voltak, mert különben várjobbágyok fiainak mondattak volna.¹

A szent király jobbágysai közbe-közbe generációknak is neveztetnek.

Így Béla király 1240-ben a királyi várak zilált birtokviszonyainak rendezésével foglalkozván, megállapítani igyekszik azoknak nevét és számát, kik a szent király régi és igazi jobbágysainak bizonyulnak, nehogy jogaikat elveszítsék; Pozsony vármegyében ilyeneknek ismeri el Ethuruh nemzetségéből (de generacione Ethuruh) származó 10 és Mogor nemzetségéből származó 12 mansiót, vagyis udvart; rendeli, hogy ezek állása és szabadsága kétségen felül álljon és attól meg ne fosztassanak.²

A generatio ezen esetben azt jelenti, hogy szent István adományában annakidején Ethuruh és Mogor részesültek és a Béla király által talált 10 és 12 mansiobeliek azok leszármazói.

Arra esetet nem talállok, hogy a szent király jobbágysai nemesítve lettek volna, mert erre szükségük nem volt. Midőn V. István király 1272-ben Joahun fiát Mihályt, ki «de veris et naturalibus jobagionibus sanctiferorum regalium suorum oriundus», eddigi helyzetéből a serviensek közé emeli, akkor nem a szent király jobbágysáról van szó, hanem szó van a király oltárkészletét az utazásoknál szállító, arra felügyelő királyi jobbágyról.³

Helytelen annak feltételezése, hogy a szent király iránti kegyelet nyilvánult meg akkor, midőn az utódok az ő adományait védelemben, kivételes elbánásban részesítik, a kegyeletnek ebben része nem volt; az utódok egyszerűen elismerték annak a szükségességét, hogy azok, akik a honfoglaláskor a nemzetségek kebelében és utóbb is hasznos hadiszolgálá-

¹ Mályusz Elemér: «Turócmegye kialakulása». 114. és köv. 11. Továbbá Wenzel: Árpád-kori új okmt. VII. 325. 1. és XII. 256. 1.

² Wenzel: Árpád-kori új okmt. II. 102.

³ Ugyanott VIII. 287.

tokát teljesítettek és a jelesebbek között foglaltak helyet, de a honfoglalás idején a földből mégsem kapták meg a vérszerződés szerint nekik járó részt, a szent királytól nyert javaikat és szabadalmaikat megtarthassák.

A szent király jobbágysai közé fel nem vett szabadharcosok nagy tömege ugyancsak a szent királytól várjobbágyi minőségben kapott várföldet és ezek közül sokan már az Árpád-királyok, majd Róbert Károly és Nagy Lajos¹ által a nemesek (serviensek) sorába lettek – külön adománylevelekkel – emelve.

A várjobbágyok néha szintén a szent király jobbágyainak mondatnak,² ami érthető, mert hiszen tőle kapták a várföldeket és viszonyaikat ő rendezte, csak hogy ezeknél mindig meg van mondva, hogy várjobbágyok és legtöbbször az is, hogy melyik vár jobbágyai, ami a szent király jobbágyainál nincs mondva.

Egy olyan okiratot kívánok még bemutatni, mely bizonyítja, hogy a XI-XIII. századokban élt összes nemzetségeket még nem ismerjük, hanem időnkint találunk még okiratokat, melyek ismét egy-egy genusról lebbentik fel a fátylat.

Az 1298-ból eredő okirat annyival érdekesebb, mert egy tatárjárás előtti, 1234-ből való okiratot ír át.

A barsvármegyei bélédi Halaid fia Jakab, mint rokonának, Ruh fia Domokos után maradt kiskorú Ruhnak gyámja, azzal a kéréssel járult az esztergomi káptalan elé, hogy az általa bemutatott, 1234-ben kelt, a káptalan által az első tatárjárás előtt használt, monostorszerű képet mutató pecsét alatt kiadott okiratot, melyet egerek vagy molyok kétszori területen megrongáltak, felkutatván a káptalani egyház kamarájában szokás szerint eltett és megőrzött másodpéldányt, azt abból kiegészítve írja át. A káptalan a kérésnek megfelelt és a teljesen ép állapotban megtalált másodpéldányból kisebb függőpecsétje alatt másolatot ad.

Az így átírt 1234. évi okiratot Tamás esztergomi prépost és káptalanja arról állította ki, hogy Mikos fia Marcel «de genere Sember» Kereje földön fekvő 2 ekényi területet 6 ezüstmárkáért Radvány fia Szoboszlónak, kerejei Csoda fia Szork-

¹Zichy-család oklevéltára. III. 156. és 209.

²Fejér: Cod. Dipl. III. 1. 198.

nak és szintén kerejei Vilihnek eladta. A káptalan a határosok és szomszédok meghallgatása végett a helyszínére küldötte Márton kanonokot, ki Máté fiát Bögödöt, Sándor fiát Taraját és számtalan mást kikérdezett, kik hozzájárulásukat kinyilvánították. Ezek után Marcel a 6 márka vételár kifizetését elismerte és az ügyletről az okirat kiadatott.

A Zsember-nemzetségnek Hont vármegye nyugatéjszaki sarkában, Bát vidékén, Lévától északkeletre voltak birtokai. Ezek Alsó- és Felsőzsember, Disznós, Derzsenye és a fenti okirat tanúsága szerint Kerején, vagyis a mai Kereskényben egy birtokrész, utóbbi szerzett birtok.

Bizonyára az itt szereplő Csodától kapta a nevét a Kereskény határában ma is létező Csoda-major.

A Zsember-nemzetség tagjai Zsemberről, Disznósról és Derzsenyéről nevezve okirattárainkban elég sokszor szerepelnek és mindig tekintélyes nemesi család voltak; az utódok ma is élnek.

Összefüggő családfát az ismert okiratok alapján nem lehet összeállítani.

Nemzetségi címerüket nem ismerjük, mert az a címer, melyet ma használnak és mely az ezen sorok írójának tulajdonát képező alsózsemberi lakház régi részletének bejárata felett kőbe vésvé látható, nemzetségi címernek nem tekinthető.

Ez a címer hármashalmon kapaszkodó, első ballábával három nyílvešszöt tartó egyszarvút tüntet fel. A címer felett a kőbe van vésvé «Aedificatum 1255», a címer alatt pedig «Renovatum 1812».

Az akkor még a Zsemberyek tulajdonát képező épületben 1812 táján tűzvész pusztított és a helyreállításakor lett a címeres kőtábla a bejárat fölé illesztve. A toronyszerűen épült régi épület felső egy vagy két emelete, úgy az első emelet felett a tűzvészkor – a nyomok szerint – beszakadt bolthajtása a helyreállításakor lebontattak.

Részemről nem kételkedem, hogy az eredetileg toronyszerűen épült régi épületrész közvetlenül a tatárjárás után épült; erre mutatnak a bejárat mellett ma is látható, elég magasan elhelyezett lőrés, melyben bévülről a kilövés könnyítése céljából kőből padka is épült; erre mutatnak a földszinti bolthajtások és az általam jelentékenyen meg-

nagyobbított, eredetileg igen kicsiny ablakok. De erre mutat az az alagút is, mely az illető épületrész pincéjéből a közeli domb alá vezet és pedig az ezen dombban épült régi pince alatt. Az alagút körülbelül 70 méter hosszú, kacskaringós, keskeny és alacsony, főleg a hátsó torkolatánál, úgy hogy két ember sehol sem fér el egymás mellett és négykézláb kell benne mászni; torkollik egy 3.5 négyszögméter terjedelmű és magasságú, köröskörül fekhelynek alkalmas padkával ellátott helyiségbe, melyből a domb tetejére szelelő kürtő vezet; mindez kemény és száraz agyagtalajba van bevágva és csak a pince felőli bejáraton van kötök. A belső helyiség felé eső torkolatnál álló egy-két ember, megfelelő vágófegyverrel ellátva, a behatolást sikerrel akadályozhatta meg.

Az ilyen menhelyeket a tatárok távozása utáni években, visszajövetelüktől való félelem miatt, többfelé építettek.

A régi toronyszerű épület, miként ezt az általam végzett ásatások igazolták, mély árokkal volt körülövezve.

Még annyit jegyzek meg, hogy a szudi Semberyek nem ezen nemzetség hajtása.

OKIRATOK.

Thomas prepositus Strigoniensis et vniuersum eiusdem loci Capitulum, Omnibus ad quos présentes peruenerint littere, oraciones in domino. Ad vniuersoum noticiam presencium lifterarum testimonio volumus pervenire. Quod Marcello filio Mykus de genere Sember ex vna parte, et Zubuzlao filio Roduani cum Scork filio Ghuda de villa kereye et Wylich de eadem villa, in nostra presencia constitutis, predictus Marcellus asseruit se terram ad duo aratra in predicta terra kereye pro sex marcis argenti predicto Zubuzlao légitime uendidisse. Nos uero uolentes super hoc fieri cerciores, Martinum venerabilem confratrem et concanonicum nostrum ad predictam villám transmisimus pro requirendo commetaneorum vicinorumque consensu, ipsoque Martino referente cognouimus, tam Bugud filium Mattey et Taraya filium Alexandri, quam omnis alios predicti terre vicinos et commetaneos quam pluribus, alys presentibus consensisse. Predictus insuper Marcellus predictas sex marcas sibi asseruit plenarie persolutas. Nos igitur ne

rei geste memorie temporum diuturnitas nouercetur, ad petitionem utriusque partis presentes concessimus litteras alfabeti subscriptione nostrique sigilli munimine roboratas. Actum anno ab incarnatione domini M^o cc^o tricesimo quarto. Datum per manus Rycardi lectoris Strigoniensis.

Átírva az esztergomi káptalan 1298. évi kiadványából.

Vniuersis Christi fidelibus presentem paginam inspecturis. Magister Thomas prepositus et Gapitulum ecclesie Strigoniensis salutem in domino sempiternam. Ad vniuersorum noticiam tenoré presencium uolumus pervenire. Quod Jakobus filius Halaid de Belad de Comitatu Borsiensi vice et nomine Ruh pupitli quondam Dominici filij Ruh cognati sui sicvit dixit, ad nostram accedens presenciam, exhibuit nobis privilegium sub antiquo sigillo ecclesie nostre confectum, in quo est sculpta forma monastery, quo predecessores nostri usi sunt ante primum introitum Tartarorum quod in carta et suis litteris ad spácium duarum linearum per mures siue per tineas dilaniatum erat in corrosum, petens a nobis cum instancia, vt aliud par eiusdem priuilegy quod in camera ecclesie nostre olim dinoscitur secundum morém eiusdem ecclesie nostre reseruatum et relictum, inquiri et reinueniri, ac tenorem siue continenciam eiusdem nostris priuilegialibus litteris inseri faceremus. Cuius ad instanciam aliud par eiusdem privilegii in camera ecclesie nostre cum diligencia qua decuit, inquiri fecimus et reinuentum alfabeto medio bipartitum inuenientes, esse non abrasum, non cancellation, nec in aliqua sui parte uiciatum, de uerbo ad uerbum, nil minuendo uel addendo presentibus duximus inserendúm, cuius tenor est talis.

(Ugyancsak az esztergomi káptalannak 1234-ben kelt fenti kiadványa átírva.)

Nos autem petitioni eiusdem Jacobi de communi iusticia annuentes présentes litteras ad uberiozem cautelamappensione sigilli nostri minoris quo nunc utimur fecimus communiri Datum per manus discreti viri magistri Cypriani lectoris ecclesie nostre. Anno domini M^o ducentesimo nonagesimo octauo. Quinto nonas octobris.

Hártyán. Fent A.B.C.kettémetszve. Elég ép függőpecséttel selyemzsinóron.